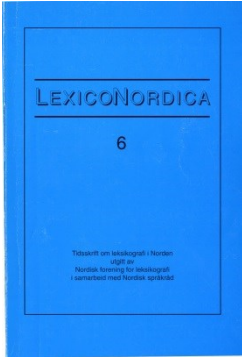

LexicoNordica

Forfatter:	Kirsti Siitonen og Kristina Vaikutytė [Finsk ordbok för utlänningar]	
Anmeldt værk:	<i>Suomen kielen sanakirja ulkomaalaisille</i> . Jyväskylä/Helsinki, 1998.	
Kilde:	LexicoNordica 6, 1999, s. 227-233	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Kirsti Siitonen & Kristina Vaikutytö

Finsk ordbok för utlänningar

Suomen kielen sanakirja ulkomaalaisille. Jyväskylä/Helsinki 1998.

Denna recension är skriven gemensamt av en lärare, som arbetat i många år som lärare i finska för utlänningar, och hennes elev, en litauisk student, som har kommit långt i sina finskstudier.

Vi börjar med att ge en allmän presentation av ordboken och de positiva och negativa drag vi har konstaterat. För det mesta nöjer vi oss med att ge ett exempel på varje företeelse även om det i regel finns många exempel på de saker vi tar upp. Många finska exempel i en svensk recension gör såvitt vi kan förstå framställningen svårtillgängligare. Efter den korta presentationen diskuterar vi ordbokens struktur och innehåll ur två olika perspektiv, lärarens och studentens.

Allmänt

Suomen kielen sanakirja ulkomaalaisille, 'Finsk ordbok för utlänningar', i fortsättningen SKSU, riktar sig först och främst till personer som redan kan litet finska men som ännu inte är förtrogna med finsk kultur och som fortfarande har svårigheter med att skriva finska. SKSU:s författare har tidigare varit med och gjort *Suomea suomeksi* (SS) ('Finska på finska') som är en ordbok avsedd för icke-professionella användare som har finska som modersmål eller som av andra orsaker kan finska bra. En viktig skillnad mellan de båda ordböckerna är att SKSU anger ordböjningen. Den skiljer sig också visuellt från andra finska ordböcker i och med att stavelsegränserna anges både för uppslagsordet och dess böjningsformer. SS har använts flitigt av längre hunna utländska studenter. Den har fler uppslagsord än SKSU (45.000 mot 17.000) men förklaringarna och exemplen är betydligt färre.

Först och främst riktar sig SKSU alltså till dem som har passerat det mest elementära stadiet i finskinläringen, men även relativt avancerade studenter kan ha nytta av den. Det är t.ex. lätt att kontrollera dubbelvokaler och -konsonanter, något som sådana studenter visserligen skall kunna i teorin men som de ändå blir tvungna att fundera på

under en skrivprocess. Tack vare ordboken går det snabbare att stava till ord.

För en avancerad student som vill läsa litet mer teoretisk eller vetenskaplig text är uppslagsorden i ordboken i alla fall alldeles för få. I förordet anges det också att boken främst är avsedd för personer "som redan kan litet finska", alltså inte i så hög grad för mer avancerade studenter. När det gäller att skriva en essä om något allmänt ämne kan ordboken dock tänkas räcka till också för mer avancerade studenters behov. Om inte kan dessa ju alltid använda sig av SS. Den fyller sin plats som ordbok för längre hunna. De båda stora finska ordböckerna, *Nyky-suomen sanakirja* ('Nufinsk ordbok') och *Suomen kielen perussanakirja* ('Finsk basordbok') är alldeles för dyra och också alldeles för stora och tunga att gå och bära på.

Ordartiklarna och olika val

Kriterierna för vilka ord som tagits med som uppslagord i SKSU är inte alltid så lätta att förstå. Valet av de synonymer som ges som förklaringar till uppslagsorden är heller inte alltid så lyckat. Författaren har haft svårt att sätta sig in i den situation en inlärare befinner sig i, alltså en som inte har någon som helst intuitiv uppfattning om vad orden betyder. För uppslagsordet *rapsuttaa* 'krafsa, skrapa' ges t.ex. *kuopia* 'skrapa (med hov; i marken o.d.)' som första synonym (eller förklaring). Men det ordet väcker helt andra föreställningar och kan heller inte sättas in i stället för uppslagsordet i ett enda av de språkexempel som ges i artikeln. En mening som **Kissa kuopi takajalallaan korvantaustaansa* (≈ "*katten skrapade sig bakom örat med bakhoven") är helt otänkbar.

Också den inbördes ordningsföljden mellan förklaringarna kan föra nybörjaren vilse. Den vanligaste betydelsen står inte alltid först. För t.ex. verbet *käyttää*, normal verbet för 'använda', ges som första betydelse 'ta ngt någonstans och tillbaka' (vilket alltså avser *käyttää* använt som kausativavledning av *käydä* 'besöka').

Som litauisk student undrar man varför *kauppakorkeakoulu* 'handelshögskola' och *kauppaoppilaitos* 'handelsläroverk' finns med som uppslagsord i ordboken men inte t.ex. *kauppakamari* 'handelskammare'. Likaså ges den intransitiva motsvarigheten till vissa transitiva verb (t.ex. *pestä* ~ *pesityä* 'tvätta ~ tvätta sig') men väldigt ofta ges den inte. De båda intransitiverna till *vakuuttaa* 'försäkra; bedyra', *vakuuttua* och *vakuuttautua* 'bli övertygad ~ försäkra sig om ngt' finns t.ex. inte med. Eftersom transitivitet och intransitivitet är komplicerade grammatiska

förhållanden för en utländsk språkinlärare vore det bra om de beaktades i ordboken i så stor utsträckning som möjligt. Som litauiska förundrar man sig också över att namnet *Liettua* 'Litauen' får motsvarigheter på flera olika språk men inte på litauiska, medan t.ex. namnen på Ryssland, Estland och Sverige tas upp endast på finska utan motsvarigheter på några andra språk.

Vissa språkexempel är så humoristiska att de kan föra in användarna på fel spår och också leda till att användarna tror att uttrycken går för sig även i saktext. Under uppslagsordet *avoauto* 'öppen bil' ingår t.ex. uttrycket *herkullinen tyttö* 'kalaspingla' i ett av exemplen.

SKSU ur lärar- och inlärarsynvinkel

Läraren (L): Som lärare för utlänningar med många års yrkesverksamhet bakom mig är jag nöjd med att ett mångårigt önskemål har gått i uppfyllelse; en ordbok där böjningsformerna finns explicit angivna.

Jag har alltid uppmanat mina elever att använda enspråkiga ordböcker, detta för att de skall undgå den beklagliga lockelse som tvåspråkiga ordböcker ofta medför; de för in inlärnarnas tankar på typiska egenheter i det egna språket och leder tyvärr lätt till föreställningen att distinktioner som är typiska för det egna språket också gäller för de målspråkliga ekvivalenter som ges i ordboken.

Inläraren (IL): Att SKSU kommit ut gläder oss som läser finska som främmande eller som andra språk. Tack vare böjningsangivelserna och de talrika förklaringarna och exemplen kommer ordboken att vara till stor nytta, först och främst för den som inte har läst finska så länge, men också för längre hunna.

L: Det som dock kan bli ett problem för användarna är att väldigt många uppslagsord är förklarade med uttryck som är svårare och sannolikt mer främmande för användaren än själva uppslagsordet. Detta är ju också ett av den enspråkiga lexikografins centralaste problem. Timo Nurmis ordbok måste i huvudsak anses vara en definitionsordbok, och grundidén när det gäller en definitionsordbok för utlänningar borde vara att man i definitionerna använder ett begränsat antal ord som är relativt lätta, och att de ord som ingår i definitionerna skall återfinnas som uppslagsord. När ordet *moottorikelkka* 'snöskoter' har definitionen (här återgiven enbart i svensk översättning) 'motordriven kälke som går på larvband', utan att *telaketju* 'larvband' finns med som uppslagsord, och när *kelkka* 'kälke' å andra sidan definieras som 'med två medar försett och för snö eller is avsett fortskaffningsmedel som skjuts, dras

eller glider i nedförsbacke', och ordet *jalas* 'mede' i sin tur inte finns förklarad någonstans, kan det bli ganska frustrerande för inlärares.

I rena definitionsordböcker tillåts inte synonymer som förklaringar, eftersom de lätt leder till cirkelförklaringar. För ordet *vimma* 'frenesi; mani' ger Nurmi tio olika synonymer som betydelseförklaring. Fem av dessa finns med som egna uppslagsord, för tre finns ett motsvarande verb med. Två saknas helt och hållet bland uppslagsorden, varav *entusiasmi* 'entusiasm' är det ena. Det finns risk för att det är den enda av synonymerna som en utlänning förstår och att han därför börjar använda *vimma* i sammanhang som t.ex. *jonkun henkilön vimma harrastaa kirjallisuutta* 'någons frenesi för litteratur'. Å andra sidan blir ordboken användbarare för utlänningar tack vare synonymerna. Dessutom måste man medge att författaren har lyckats bra med att ge detaljerade beskrivningar utan hjälp av bilder.

IL: En mycket bra sak i SKSU är att de viktigaste böjningsformerna ges explicit för varje uppslagsord. På så vis framgår stadväxling och andra förändringar i orden som är typiska för finskan och så besvärliga för icke-finnar. I språkexemplen används också svåra former ur paradigmen, vilket ytterligare bidrar till inläringen.

L: Böjningsformer tas också upp som uppslagsord, t.ex. genitiv *mäen* (av *mäki* 'backe'), *kokeen* (av *koe* 'prov') *lain* (av *laki* 'lag') och 1 person singularis presens *koen* (av *kokea* 'uppleva'), *puen* (av *pukea* 'klä på sig'). Detta är utan vidare en av ordbokens största förtjänster jämfört med tidigare utgivna ordböcker. En finsk-rysk ordbok finns det dock som har med böjningsformer som uppslagsord (Vahros-Scherbakoff 1996). I vanliga fall beskrivs böjningen i förtexten i form av paradigmataveller, och böjningen för de enskilda uppslagsorden ges i form av indexsiffror som hänvisar till tabellerna. För en utlänning är det ytterst svårt att med hjälp av ett sådant system skaffa sig en uppfattning om hur orden skall böjas och snabbt producera korrekta former med stadväxlingar och allt. Förutom att böjningsformer ges i ordartiklarna finns det en översikt i omtexten med information om vilka former ur paradigmen som ges. Det hade dock varit bra om det också hade funnits ett avsnitt där samtliga paradigformer för både nomen och verb hade angetts och där stadväxlingen kort hade beskrivits.

IL: Det är också till nytta för användaren att stavelsegränserna anges. Men att markeringarna finns också i själva uppslagsorden gör det ibland svårare att hitta i ordboken och svårare att uppfatta hur orden skrivs. I t.ex. *kansa/lainen* får man titta noga för att uppfatta om det är fråga om stavelsegräns + *l* eller om en dubbelkonsonant *ll*.

L: Det är också störande att lodstrecken som anger stavelsegräns är så långa; åtminstone först när man börjar använda ordboken är det svårt

att gestalta orden. Andra faktorer som stör rent utseendemässigt är att högermarginalen inte är rak, att snittvarianten för förkortningarna varierar mellan kursiv och normal beroende på omgivande text och att teckengraden ställvis är oerhört liten.

IL: För en utlänning är det viktigt att språkexemplen innehåller många hänsyftningar på kulturyttringar och på geografiska namn, för det hjälper en att orientera sig i samhället. För de största städerna i Finland ges också de svenska namnen. Som ett exempel på kulturella hänsyftningar kan nämnas att uppslagsordet *Karjala* 'Karelen' följs av följande uppslagsord: *Karjalan kannas* 'Karelska näset', *karjalanpaisti* 'karelsk stek (en kalopsliknande anrättning)' och *karjalanpiirakka*, *karjalanpiiras* 'karelsk pirog'.

L: Också historiska fakta kommer fram i exemplen på ett förtjänstfullt sätt; under uppslagsordet *Suomusjärvi* (kommun i sydvästra Finland) finns ett exempel som i översättning lyder "I Suomusjärvi fanns det bosättning redan 6.500 år före vår tideräknings början" och under *Suonenjoki* (kommun i östra Finland) "Träkyrkan i Suonenjoki är från 1865". Däremot framgår inte det svenska namnet på Åland fast vissa andra svenska namn ges. Sammantaget ger exemplen en hel del fakta om personer, orter och kulturella och historiska händelser. Att ha exempel under ortnamnsartiklar är en ganska ovanligt men en intressant och bra lösning.

IL: Det verkar i alla fall litet ensidigt och underligt att nästan alla exempel när det gäller namn på finska städer hänför sig till kyrkor. Men kanske det inte är så väsentligt. Enligt min uppfattning är de historiska fakta som kommer fram om t.ex. landskapen verkligt intressanta. Det är utmärkt att de konsonantförändringar som sker vid böjning av ortnamnen framgår och att det anges vilka sammansättningar som kan bildas, t.ex. under *Aasia* finns *Keski-Aasia* 'Centralasien' och *Etu-Aasia* 'Främre Asien'.

Också skillnaderna mellan standardfinska och talspråklig finska är besvärliga för utländska finstkuderande att hålla reda på, och därför är det bra att de vanligaste talspråkliga orden finns med; som exempel kan nämnas hälsningsorden *morjens*, *morjensta*, *morjes*, *morjesta* (ung. "tjena") och verbet *morje(n)staa* 'hälsa, säga "tjena"' (i SS finns bara verbet *morjestaa* med) eller ordet *treffit* 'träff' och till och med idiom som *olla sujut* 'vara kvitt' och *olla nesteessä* 'sitta i klistret' osv.

L: I samband med detta kan det konstateras att förkortningslistan i förtexten är omfattande. Genom att använda sig av de olika etiketterna anger Nurmi på ett adekvat sätt stil och bruklighet för uppslagsorden, t.ex. *ark.* 'vardagligt', *kans.* 'provinsiellt', *idiom.* 'idiom', *halv.* 'ned-sättande' och *kuv.* 'bildligt'.

IL: Jag tycker det är bra att uppslagsorden är etiketterade, för det är viktig för en utlänning att få veta i vilka sammanhang ett ord kan användas, om det t.ex. är talspråkligt eller förekommer bara i barnspråk, men i en ordbok med så pass få uppslagsord som denna skulle det kanske inte behöva finnas riktigt så stor uppsättning etiketterande förkortningar.

För alla som läser främmande språk är den svåraste fasen i inläringen att tillägna sig fraseologin. I SKSU ges rikligt med idiom med varianter och användningen illustreras med hjälp av många exempel-satser. Fraseologin hjälper inläraren både med textförståelse och vid produktion av egen text. Efter uppslagsordet *olla* 'vara' följer exempelvis 105 idiom med förklaringar.

L: Det är mycket bra att många fraser återfinns som egna uppslagsord. Då behöver användaren inte grubbla över var han skall börja leta efter ett visst uttryck. Uttrycket *moni kakku päältä kaunis* ≈ "allt är inte guld som glimmar" återfinns under *m* och *ostaa sika säkissä* 'köpa grisen i säcken' under *o*. Den senare frasen finns dessutom under uppslagsordet *säkki* men däremot inte under *sika*. Också andra typer av fraser tas upp som egna uppslagsord, t.ex. *siitä huolimatta* 'trots det' under *s* och inte bara under *huolimatta* 'trots; oaktat' ensamt.

IL: Det är mycket lättare att hitta fraser när de tas upp som egna uppslagsord än när de finns som exempel i slutet av någon lång artikel – på det viset får man ögonen på dem. Till och med för en van ordboksanvändare kan det ofta vara svårt att hitta en bestämd fras i en ordbok. En inlärare förstår inte obetingat alla ord som ingår i en fras och har därför svårt att bedöma vilka som är betydelsetunga och under vilka det alltså kan löna sig att börja söka.

Ordförklaringarna är digra. I SS förklaras t.ex. *spesifinen* 'specifik' med *erityinen*, *ominais-* 'speciell, typisk'. I SKSU finns utöver dessa *nimenomainen*, *vartavastinen* 'uttrycklig, särskild'. Dessutom finns det fler språkexempel i SKSU. De kan hjälpa en att sluta sig till verbens rektion, som inte anges särskilt i ordboken.

L: Som lärare befarar jag att studenterna kan ha svårt att abstrahera fram rektionen då den framgår bara av exemplen. Det hade varit bra att ge rektionsuppgifterna också i formaliserad form genom att antingen ange kasus, *iness.*, *ablat.* osv., eller med hjälp av pronomenet *jokin* 'något' i erforderlig kasusform, *jossakin*, *joltakin* osv. Sannolikt hjälper denna ordbok inte inläraren att avgöra t.ex. vilka verb som skall ha partitivobjekt.

IL: SKSU har fler belysande exempel än SS, men SS tycks ha med fler främmande ord och i all synnerhet tar den upp fler sammansättningar, som är ett typiskt drag för finskan. Att bilda sammansatta ord är

vanskligt för en utlänning, för man kan aldrig vara säker på att man lyckas bilda en korrekt sammansättning utgående från reglerna. I SKSU finns det bara två sammansättningar på *video-*, *videokamera* och *videonauhuri* '-bandspelare'. I SS finns det hela fjorton; *videokasetti*, *videosignaali*, *videoneuvottelu* '-konferens' osv.

Till slut

IL: Det är mycket trevligt och synnerligen viktigt att en finsk ordbok som uttryckligen vänder sig till utländska språkinlärare har kommit ut.

L: Jag utgår ifrån att ordboken kommer att nötas i många studenthänder, även om det av ovan anförda orsaker kan finnas vissa problem att vänja sig vid den.

IL: Den som har passerat nybörjarstadiet i sina finskstudier kommer att ha hjälp av ordboken när det gäller att lära sig språket, att uppfatta stilskillnader, att producera egna texter och att få en viss uppfattning om kulturyttringar i Finland. De som hunnit längre i sina finskstudier kan utnyttja SKSU när de skall producera egen text eller för att utvidga sitt ordförråd.

Litteratur

Nykysuomen sanakirja (I–VI) ('Nufinsk ordbok') 1951–61. Porvoo: WSOY.

SS = Nurmi, Timo & Rekiaro, Ilkka & Rekiaro, Päivi 1993: *Suomen kielen sanakirja. Suomea suomeksi*. Gummerus: Jyväskylä.

Suomen kielen perussanakirja (I – III) ('Finsk basordbok') 1990–94. Helsinki: Painatuskeskus Oy.

Vahros, I. & Scherbakoff, A. 1996: *Suomalais-venäläinen sanakirja* ('Finsk-rysk ordbok'). Tallinn: LORIS.